

Přednáška v kurzu Náboženství Číny 31. 10. 2005: Období Válčících států II a III: mohismus, legalismus a taoismus.

Období Válčících států II – mohismus, legalismus

- Mozi (Mocius) (ca 480-390 př.n.l.).
 - mohisté – náboženská a vojenská organizace vedená Nejvyšším mistrem (čü-c' (zhuzi)), jejím cílem – nastolit ideální, mírový politický řád (tedy odevzdanost témuž úkolu jako Konfucius nebo Mencius).
 - mohistická kritika konfucianismu: neúčinné a zbytečně nákladné obřady, snižování role duchů a bohů a starosti Nebes o lidstvo, víra v osud.
 - mohistický aktivismus: „dělat dobro“, nikoliv „být dobrým“ (vs. konf.)
 - hlavní ctnost: všeobecná láska (ťien ai (jian ai)) – navenek orientované jednání, jehož předmětem jsou druhí (ovšem jako celek), ztotožnění vlastních zájmů se zájmy celku. Důraz na „prospěšnost“ (li4) (to, co dává jednání smysl).
 - víra v aktivní působení bohů a Nebes na svět, Nebesa lidi „milují“ (opět jako celek, nikoliv vztah k jedinci) – představa, že se bohové a lidé společně podílejí na tvorbě ideálního politického řádu.
 - li3 (obřady) u mohistů: „chování vyjadřující úctu“ a oběti bohům („potěšit je a vyjádřit vděk“). Odmítnuty především nákladné rity spojené s konfucianismem.
 - dokonalý člověk (sien (xian) – t'ün-c' u Mocia jen zřídka): vynikající chováním (neustále hledá vyjádření v činnosti), uměním argumentovat (nutnost přesvědčit vládcu) a znalostí metod (tj. specifických užitečných dovedností – vs. konf. odpor k tomu být „nástrojem“).
-
- Šen Tao (Shen Dao) (2. pol. 4. stol. př.n.l.)
 - přijímá svět takový jaký aktuálně je: dané instituce a civilizační vzory chápány jako výraz Taa.
 - zákl. termíny:
 - shi (moc, autorita) – mag. moc, již může jedinec ovládat množství, ovšem jejím nositelem nikoliv lidská osobnost, nýbrž pozice, postavení.
 - fa (zákony) – jsou výrazem Taa. Chápány jako mechanismus, v němž má každá část vymezenou funkci a celek operuje spontánně, bez zasahování (wu-wej) – tj. bez nahodilé, ad hoc aktivity ze strany moci.
 - odmítnutí ideálu mravně dokonalé osobnosti (osobnost funkcí své pozice).
-
- Chan-fej-c' (Hanfeizi) (2. pol. 3. stol. př.n.l.)
 - rovněž: zdrojem královské autority je královské postavení, nikoliv král
 - u Chan-feje však zároveň místo pro dokonalou osobnost: dokonalý člověk má gnosis, vzhled do povahy věcí – neplyne z toho však automaticky politická kompetence, ta dána pozicí.
 - zákl. pojmy: tao, li, fa. Li3b=„princip“. Tao je neuchopitelné, proměnlivé, ale zanechává uchopitelná li (principy) – ty je schopen chápat mudrc. Na základě pochopení principů pak tvoří fa (zákony).

Období Válčících států III – taoismus

- problém identity „taoismu“ – 2 přístupy:
 - 1) Lao-Čuang (Lao-Zhuang): tj. Lao-c' a Čuang-c' jako dva základní texty taoismu, jejich obsah vymezuje identitu „taoismu“. Spojení Lao-Čuang však poměrně pozdní, ne před 3. stol. n.l. v hnutí tzv. „neotaoismu“. V tomto hnutí se poprvé objevuje možnost dvou životních stylů příslušníků intelektuální (a politické) elity: služba ve státní správě vs. individuální „pěstování života“ v soukromé sféře. „Lao-Zhuang“ (specifické čtení těchto dvou textů) zdrojem legitimizace života „mimo službu“ v tradiční čínské společnosti.
 - 2) Chuang-lao (Huanglao): tj. Žlutý císař a Lao-c'. Rané klasifikace čínského myšlení používaly výraz „taoismus“ (čínsky tao-t'ia (daoia)) jako zaměnitelný s výrazem Chuang-lao a obsah tohoto pojmu se výrazně lišil od obsahu pozdějšího Lao-Čuang. Tento přístup, vycházející z pochopení „taoismu“ v raných textech, zde následujeme.
- klasifikace „filozofických škol“ (t'ia) obsažená v Zápiscích historika (Š'-t'i (Shiji)), díle chanského historika S'-ma Čchien (Sima Qiana) (2.-1. stol. př.n.l.): „t'ia“ nikoliv jako „školy“, hlásající určitou komplexní nauku, jíž se identifikovaly. Klasifikace neodkazuje k nauce (předávanému učení), nýbrž k jednotlivcům (mistrům a jejich žákům) a jejich metodě (tj. metodě správného vládnutí).
- tao-t'ia v Š'-t'i: nikoliv jedna metoda (škola) mezi jinými, nýbrž metoda ostatní metody shrnující a jim nadřazená – žádná určitá metoda, nýbrž důraz na odpovídání potřebám dané situace, využití té metody, jež je dané situaci přiměřená. => wu-wej (absence záměrné činnosti vycházející z fixovaných principů) vs. jou-wej (youwei) (záměrná činnost).
- předpokladem zvládnutí taoistické metody je určitá vnitřní kultivace jednotlivce, jež zahrnuje prvek mystické zkušenosti nerozlišené jednoty (analogie k Tau) a z toho plynoucí nabytí politické kompetence.
- Tao jako zdroj veškerého jevového (viditelného, pojmenovatelného) světa, přičemž samo je smysly nedosažitelné (beztvaré, bezejmenné). Tao jako jednota a nerozlišenost vs. rozlišená mnohost „desetitisíce věcí“, jež na Tau ve své existenci závisejí.
- tyto tři prvky – 1) kosmologické pojetí Taa, 2) vnitřní kultivace jednotlivce, jež zahrnuje mystickou zkušenost nerozlišené jednoty, 3) politická kompetence z vnitřní kultivace vyplývající (zvládnutí výše charakterizované metody správného vládnutí) – lze považovat za základní znaky taoistického myšlení.

Kuan-c' (Guanzi)

- text z největší části z období Válčících států, části i z doby dynastie Han (text dílem hanského editora z doby kolem přelomu letopočtu).
- obsahuje tři texty, jež se považují za díla raného taoismu: „Vnitřní cvičení“ (Nej-jie (Neiye)) a „Techniky mysli“ I, II (Sin-šu (Xinshu)).
- „Vnitřní techniky“ jsou jedním z nejexplicitnějších textů, pokud jde o vnitřní kultivaci jednotlivce v taoismu.
- tyto texty obsahují pojetí vztahu adepta k vnějšímu světu, jež lze charakterizovat jako „nezasahování“ (wu-wej) ve výše uvedeném smyslu (termíny: jing (ying) – spontánní reakce na podnět, i (yi) – přiměřenost (věci, situaci), jin (yin) – přizpůsobování se).

- Hlavní téma – mystická zkušenost nerozlišené jednoty (beztvarost, bezejmennost, prázdnota (sü (xu) – týkající se Taa i mysli).
- Hlavní termíny:
 - čchi (qi) = „životní energie, pneuma“. Pojetí jako u Mencia (koncept sdílený napříč „školami). „Látka“ spojující mikrokosmos a makrokosmos (lidské tělo a vnější svět), cirkulující v těle i mimo něj, cílem harmonická cirkulace.
 - ťing (jing) = „životní esence“. Jemná forma čchi, skrze ni Tao plodí a živí všechny věci. Je jí nutno schraňovat, v běžných životních aktivitách se ztrácí. => koncept čistoty a nepohnutosti mysli (sin (xin)), zbavení se tužeb a pocitů, závislosti na vnějších věcech.
 - šen (shen) = „duch“. Kvalita mysli, již člověk nabývá, pokud neztrácí „životní esenci“. => vědění přesahující smyslovou zkušenost, nabytí kosmického rozměru existence (připodobnění se Tau, jednota s univerzem). Důl. složkou je znalost budoucnosti.
- Prostředek: regulované dýchání => vyčištění mysli, jež pak podržuje „životní esenci“ a vytváří se v ní „duch“ (duchovní, transcendentní kvalita mysli).
- Cíle: transcendentní vědění (budoucnost), prodloužení života (důsledek schraňování „životní esence“).
- text „Techniky mysli“ mladší a na rozdíl od „Vnitřních cvičení“ obsahuje politický rozměr: moc, již člověk nabývá skrze vnitřní kultivaci je zároveň politickou kompetencí. Analogie mysl a tělo – vládce a stát. Ideál vládnutí skrze „nezasahování“ (zdržení se záměrné aktivity, pouze odpovídání na podněty).
- 3 fáze meditační praxe v taoistických textech:
 - 1) vyprázdnění a zklidnění mysli, aby nebyla zasahována tužbami a pocity vztahujícími se k vnějšímu světu.
 - 2) dosažení mystické zkušenosti nerozlišené jednoty
 - 3) udržení tohoto stavu i v běžných aktivitách lidského života (např. vládnutí) => praktický význam mystického sjednocení, jež není cílem samo o sobě (cíle – vědění, prodloužení života, správné vládnutí).

Doporučená literatura:

- Csikszentmihalyi, Mark a Philip J. Ivanhoe. Religious and Philosophical Aspects of the Laozi. Albany: SUNY Press, 1999.
- Graham, A. C. Disputers of the Tao. Philosophical Argument in Ancient China. Open Court Publishing, 1989.
- Rickett, W. Allyn (př.) Guanzi. Political, Economical, and Philosophical Essays from Early China. A Study and Translation. Boston: Cheng & Tsui Company, 2001.
- Roth, Harold. „Psychology and Self-Cultivation in Early Taoistic Thought“. *Harvard Journal of Oriental Studies* 51, no. 2 (1991).
- Schwarz, Benjamin. The World of Thought in Ancient China. The Belknap Press of Harvard UP, 1985.